

■ ELŐADÁSOK HELYSZÍNEI

CSOKONAI SZÍNHÁZ

Kossuth utca 10.

www.csokonaiszinhaz.hu

Csokonai
NEMZETI SZÍNHÁZ - DEBRECEN

IOKASZTÉ KIRÁLYNÉ
NANCY HUSTON

IOKASZTÉ KIRÁLYNÉ

NANCY HUSTON

rendező **GEMZA PÉTER** | fordító **GEMZA MELINDA**

IOKASZTÉ **RÁCKEVEI ANNA** | EUDOXIA **VARGA KLÁRI** | OIDIPUSZ **GÁL TAMÁS** m. v. | ANTIGONÉ **SZALMA NOÉMI** | ISZMÉNÉ **SÁRKÖZI-NAGY ILONA** m. v. | ETEOKLÉSZ **PAPP ISTVÁN** m. v. | POLÜNEIKÉSZ **KISS GERGELY MÁTÉ** | KARVEZETŐ **SCHLANGER ANDRÁS** m. v.

Zeneszerző **MEZEI SZILÁRD** | Díszlet **GEMZA PÉTER, ORBÁZI ZOLTÁN** | Jelmeztervező **FÖLDI KINGA** | Dramaturg **MÁRTON IMOLA** | Sűgő **LEZÓ ÁDÁM** | Rendezőasszisztens **LÉKA DÓRA** | Ügyelő **KARL JÓZSEF**

NYÍLTAN A NŐISÉGRŐL – INTERJÚ RÁCKEVEI ANNÁVAL

RÁCKEVEI ANNA
színművész

Ebben a pillanatban örülsz, hogy megtalált a szerep? Mennyire érzed a magadénak?

Keresgélem a meglévők mellé a további fogózókat a szövegben és a darabban. Az a bevált módszerem, hogy nagyon gyorsan elolvasom a darab szövegekönyvét, és igyekszem magamban rögzíteni az első benyomást, az első élményt. Ennél a szövegnél ez másként alakult, mert először csak egy tízoldalas részletet kaptam meg a készülő fordításból, ami persze kíváncsivá tett ugyan, de amiatt, hogy részletekben érkezett a szöveg, nem állt össze egész élménnyé, melyet tudtam volna rögzíteni. Részélmények halmaza van bennem, és ez kicsit bizonytalanná tesz. Ugyanakkor ez egy izgalmas és természetes állapot, próbálok biztos pontot, tapadási felületet találni a szövegben; felületet, amelyhez oda tudom tapasztani a személyiségemet, élményeimet.

Oidipusz szerepében Gál Tamást láthatjuk majd a színpadon, aki először játszik Debrecenben. Mennyire segít neked, hogy felépítsd magadban Iokasztét? Megtaláltátok a közös hangot?

Tamással egyszer találkoztam, mikor Viszákon Szarvas József pajtászínházban láttam *A nagyidai cigányok* című darabját. Sok jót hallottam már róla, de még nem játszottunk együtt. Most pedig ha a szemébe nézek, minden segítséget megkapok tőle, mert elementáris erővel jön belőle a szeretet és a szimpátia, a közös munka öröme. Egyelőre még ő is ugyanúgy tapogatózik, mint én, keresgéljük a kapaszkodókat egymáshoz, a szöveghez, a helyzetekhez.

Ebben a kortárs feldolgozásban Iokasztét nagyon mai szituációkba helyezi az író. Olyan érzésekről és tapasztalatokról beszél természetes nyíltsággal, melyeket gyakran tabuként kezelünk. Ez a nyíltság miben könnyíti vagy nehezíti meg a dolgot a színpadon?

Gondolkodtam ezen, hiszen magyar színházi területen eléggé újszerű megközelítése ez a női létnek. A *Vagina Monológoktól* (Eve Ensler műve – a szerk.) tudnám számítani a nőiségről ilyen nyíltsággal beszélő színházi megnyilvánulásokat.

Úgy gondolom, hogy a nagy női hősök, Médea, Phaedra vagy akár Antigoné sorsát többnyire a férfiak szemszögéből láthatjuk, férfiak írnak róluk, akik férfiszemmel nézik a női történeteket. Ez a történet pedig egy nő, Iokaszté szemszögéből, egy nő gondolatai, érzelmei által fogalmazódik meg. Ha valami lehet érdekes ebben; akkor ez minden bizonnyal az. Ez hallatlanul érdekes, és nagyon kíváncsivá tesz: vajon hogyan fogadják majd a férfiak?

Másrészt pedig felmerült bennem az a kérdés – amiről egyébként a darabban is szó esik, és napjainkban is ezt tapasztalom –, hogy vajon mi az oka annak, hogy a férfiak ennyire nem néznek szembe a szülés, az anyaság, a várandósság fizikai mivoltával, és nem is nagyon akarnak ezzel foglalkozni. Talán ezzel magyarázható az is, hogy egy gyermek megszoportatása – ez a legelemibb, legősibb ösztön – tabu kell, hogy legyen, amit szégyellni kell, és nem illik nyilvános helyen megtenni, miközben másrészt pedig a szemünk elé teszik nem csupán a pusztá meztelenséget, hanem a pornó határát súroló képeket, amellyel a gyermekeink is nap mint nap találkozhatnak. Ez az emberi természet olyan furcsa kettőssége és deformitása, ami igencsak elgondolkodtató. Hogy tarthatunk itt?

Ebből a gondolatból kiindulva, mi az, amit a darab közvetíthet számunkra?

A darab furcsasága, hogy az egész történet egy öntudatlan perverzió nyugszik, amellyel kezdek valamit vagy sem. Beszélhetek a gyerek és anya viszonyáról vagy a szerelemről, a női létről, miközben az egész történet alapja mérgezett. Mihez kezdek ezzel? Figyelmen kívül hagyom? Nem ez a lényeg? Nagyon sok kérdés merült fel bennem. Talán mindez csak az apropója annak, hogy a mélyére áshassunk valaminek, ami ennél sokkal fontosabb.

Vajon mennyire van tudatában a darab elején Iokaszté annak, hogy Oidipusz az ő gyermeke?

Biztos, hogy nem tudja.

Ha pedig nem tud róla, akkor ez a látens jelenlévő perverzió mennyiben határozza meg Iokaszté cselekedeteit?

Attól a pillanattól kezdve, hogy Oidipusz erre rájön, teljesen eltaszítja magától ezt a dolgot, Iokaszté pedig nem tud egyebet tenni, mint hogy küzdjön azért, hogy ezt a tudást meg nem történtté tegye. De ez persze lehetetlen.

A kérdés az, hogy Iokaszté, aki nő, feleség, anya, mennyire fogadja el ezt a szituációt, van-e számára feloldozás, hiszen látjuk, hogy Oidipusz képtelen feldolgozni, de Iokasztében ott van a megengedés. Tudja, hogy ez úgyis lehetetlen, hiszen ott van az a fal, amelyet a férfi már képtelen átlépni.

Ennek kapcsán jut szembe az, hogy mennyire kevésbé átélhető számunkra, nők számára az az érzés, ahogyan a férfiaknak le kell választaniuk magukat az édesanyjukról azért, hogy eljussanak oda, hogy egy másik nőben megláthassák a nőt. Ez rendkívül ambivalens érzés lehet a férfiak számára, és evvel biztos nehéz lehet megküzdeni. Nem tudom, hogy kell-e küzdeni, vagy ez egy természetes folyamat. Ahogyan egy egészséges párkapcsolatban a kapcsolat minősége változik, a betöltött szerepek változnak, és ezeket a hullámokat meg szabad és meg kellene élni, ugyanúgy az anya-fiú viszonyában sem kell félni az anya-fiú szerelemtől egy bizonyos korig, hiszen természetes dolog, és ha az ember ezt engedi, akkor ez az érzés a maga egészséges természetességében feloldódik egy más szintű kapcsolatban.

Fontos, hogy ilyen mélységekig megmutassuk Iokasztét?

Igen, hiszen Oidipusz történetét nagyjából mindenki ismeri, de Iokaszté mint mellékszereplő jelenik meg az eredeti drámában. Ezért izgalmas ez a vállalkozás, mert megengedi, hogy körbetapogassuk, megfjthessük azt, ami őt az öngyilkosságba vezette. Nem volt könnyű dolga neki sem.

TANÁCS VAGY VÉGZET? – INTERJÚ GEMZA PÉTER RENDEZŐVEL

GEMZA PÉTER
rendező

Hogyan találkozta Nancy Huston Iokaszté királyné című darabjával?

Néhány éve Nagy Józseffel Párizsban játszottunk egy darabot. A Villette könyvtárban kávéztam, és ott láttam, hogy megjelent Nancy Huston új kötete. Én és Melinda (*Gemza Melinda – Gemza Péter házastársa, szerk.*) gyakorlatilag minden művét olvastuk, ezért arra gondoltam, hogy ez a könyv nagyon jó ajándék lesz. Úton hazafelé el is olvastam a darabot. Már akkor nagyon izgalmas volt számomra, hogy az író nő oldalról közelíti meg Oidipusz történetét. Eltelt két-három év, és amikor a 2013/2014-es görög évadról gondolkodtunk, Melindának eszébe jutott Nancy Huston darabja.

Amikor először olvastad a darabot, felmerült benned, hogy majd egyszer megrendeznéd?

Nem ez volt az első impulzus. Ez akkor merült fel először, amikor a Csokonai Színház görög évadát kezdtük tervezni. Akkor viszont egyértelműen azt éreztem, hogy ezt a darabot semmiképp nem adnám ki a kezemből.

Miért fontos ma görög mitológiából építkező darabokkal foglalkozni? Szerinted milyen irányba mutat a Novemberi éjt, az Antigonét és az Iokaszté királynét magában foglaló görög évad?

Az biztos, hogy egy kerek egész képet nem tud adni. Akkorra téma, hogy fel lehet építeni rá egy életet.

Keresztszertként kell a három darabra tekinteni. Az *Antigoné* kapcsán az a kérdés a fontos, hogy mit mond egy klasszikus szöveg, ha modern módon próbálunk hozzányúlni. A *Novemberi éj* egy óriási vízió, amely szurreálisan és a lehető legkortársabban közelít a görög mitológiához. Az *Iokaszté királyné* pedig egy olyan dráma, amely teljesen más kontextusba helyezi a görögség problematikáját, szűz szemmel néz rá. Több mint kétezer éven át úgy játszottuk az Oidipusz-történetet, hogy nem szenteltünk elég figyelmet a mellette lévő, sokkal drámaibb női sorsnak. Nem akarom leegyszerűsíteni Oidipusz drámáját, de bizony van mit keresnünk a másik oldalon is.

A klasszikus görög tragédiákban olyan értékrendszer, olyan hitvilág jelenik meg, amely idegennek tűnhet a mai nézőnek. Mitől válik emberközelibbé Nancy Huston darabja?

Attól, hogy az egész problematikát más kontextusba helyezi, és más kérdéseket vet fel az oidipuszi történettel kapcsolatban. Hogyan tudjuk elválasztani az isteni történéseket az emberi történésektől? Az akkori istenkép nem pont az extrém módon továbbvitt emberi folyamatoknak felel meg? Milyen morális viszonyok határozzák meg az emberek életét? Az *Iokaszté királyné* attól más, hogy emberi és női oldalról közelíti meg a problémát. Nem a feminizmus oldaláról, hanem a nő oldaláról. Emiatt annyira izgalmas. Ez egy rendkívül realiztikus történet, amelyben emberi sorsokról van szó.

És nem megfoghatatlan hőskről.

Itt a hősz egy nő, aki mindent felvállal a gyerekéért, a szerelméért. Nagyon fontos, hogy ebben a darabban egy olyan nőről van szó, akit tizenégy évesen hozzáadnak egy pedofil, steril, hatalommániás férfihez, Laioszhoz. Hosszú évek után gyermekük születik. A férfi pedig egy jóslat miatt rákényszeríti az

anyát, hogy kitegye a gyermekét a mezőre. Elképzzelhetetlen gyötrelmem.

Ráadásul Iokaszténak anyaként arról kell döntenie, hogy saját szeme láttára öli meg gyerekét Laiosz, vagy pedig odaadja a kisleányt egy pásztornak, hogy kitegye a mezőre.

Nagyon borzasztó Oidipusz tragédiája is, de végig kell gondolni egy anya szemszögéből is a történetet.

Sőt, az Iokaszté királynében Oidipusz története enyhébb a klasszikus verzióhoz viszonyítva, hiszen itt nem a saját apját öli meg.

Igen, Nancy Huston feldolgozásában Laiosz steril marad, és kiderül, hogy Oidipusz nem is az ő fia. Ebben a darabban sok olyan kérdés felvetődik, ami általában nem szokott megjelenni egy klasszikus görög drámában. Például, hogy miért vártak húsz évet az istenek, hogy megbüntessék Oidipuszt? Felmerül a jóslatok értékelésének, megítélésének a problematikája is. Nem a jóslatok megkérdőjelezése a fontos, hanem azok értelmezése.

Hogy tanácsként vagy pedig végzetként tekintesz egy jóslatra.

Ha végzetként fogod fel, akkor a felelősséget, a döntéshelyzetet magadon kívül helyezed. Ha viszont tanácsként, egy lehetséges útnak az előrevetítéseként és a te döntésednek egy állomásaként fogod fel, akkor lehet, hogy egy teljesen más pályát fogsz bejárni, mint amit a jóslat előrejelzett.

Az a fajta gondolkodásmód, amely megjelenik az Iokaszté királynében, sokkal közelebb áll a keresztény mentalitáshoz, mint az ókori görög drámáké. Itt nem az istenek és jóslataik, hanem az ember maga dönt arról, hogy milyen utat választ.

A keresztény gondolkodásmód egyik központi fogalma a szabad akarat. Itt pont erről a kérdésről van szó: mi a determináció és mi a szabad akarat?

Nancy Huston darabjában Oidipusz és Iokaszté gondolkodásmódja mellett egy harmadik réteg is megjelenik – a Karvezető. Ő mit képvisel?

A Karvezető által a darab párhuzamot von a delphoi jósdá és a bécsi pszichoanalitikus iskola között. Vannak belső folyamatok, amiket nem tudunk feldolgozni. Volt egy időszak, amikor elmentünk a jósdába, ahol szavak által valamilyen magyarázatot kaptunk a problémáinkra. A pszichoanalízisben is ez történik. De mivel bizonyos folyamatok nem magyarázhatók meg, ezért a probléma értelmezésén múlik minden. Az *Iokaszté királynében* a Karvezető felteszi a kérdést, hogy mit értünk meg a jóslatokból? Hogy hol van a józan ész, amikor a jósdá szavait fel kell dolgozni? Mi a módja annak, hogy azokat feldolgozzuk? A Karvezető a józan paraszti ésszt képviseli. Az eredeti szerepét játssza, ami az antik drámában volt. Felveti a kérdést, hogy hová jutottunk a Szophoklész által több mint kétezer évvel ezelőtt felvázolt történetben?

Először úgy tűnik, mintha a Karvezető az isteneket próbálná felelősségre vonni. De igazából Iokaszté teszi ezt. Ő mondja azt, hogy alapvetően a saját bőrén érzi, a saját életében tapasztalja azt, hogy nem igaz, amit az istenek mondanak. A Karvezető azt mondja, hogy nem az istenek, nem a jósdá, nem a Phüthianalitikus mond valótlan, hanem az emberek nem értelmezik jól a jóslatokat.

Zeusz – Kronosz és Rheia legkisebb fia, az istenek királya, az ég ura, a világrend őre. Első felesége Métisz volt, akit lenyelt, mert egy jóslat arra figyelmeztette, hogy gyermeke ellene fog törni. Második felesége Themisz volt, a harmadik pedig Héra. Feleségein kívül több istennővel is szerelmi viszonyra lépett.

Kronosz – Zeusz apja, a második isteni nemzedék királya. Apja Uranosz, anyja Gaia, ő maga a legifjabb a titánok között. Anyja felbujtására sarlójával megcsonkította Uranoszt, és elfoglalta apja helyét az égben.

Athéné – Zeusz lánya. A mítosz szerint teljes fegyverzetben, dárdáját lóbálva ugrott elő Zeusz fejéből. Egyike a tizenkét főistennek, a bölcsesség, a tudás, a rendezett háború istennője, a városok, a kézművesség védője.

Apollón – Zeusz és Létó fia. A jóslás istene. Szereti a dalt, pártolja a költőket, ő a múzsák karvezetője. Kedvenc állata a hatyú és azok a madarak, amelyeknek a röptéből jóslni szoktak. Kedvesei közül nevezetes Daphné, aki elutasította Apollón szerelmét, s ezért az isten babérfává változtatta.

Olümposz – Hegység Thesszália és Makedónia határán, az istenek lakóhelye, az örök tavasz hazája. Itt gyűlnek össze az istenek, ha mulatozni, tanácskozni akarnak.

Delphoi – Apollón templomáról és jóshelyéről híres közép-görögországi helység a Parnasszosz déli oldalán. Azoknak, akik jóslatért mentek, Apollón a Püthián keresztül adott tanácsot.

Szibilla – Apollón papnője. Így hívták az első papnőt, és tőle örökölték a későbbiek a nevet, amely a tisztség jelölője lett.

Vénusz – görög megfelelője Aphrodité. A szépség és a szerelem istennője. Egyes mítoszok szerint Zeusz villáma megérintett egy tengeri kagylót, és ebből emelkedett ki az istennő. Ő ébreszti fel a szerelmi vágyat. Hatalma mindenkire kiterjed, kivéve Athénét, Artemiszt és Hesziát. Gyakran szerelmi kalandokba keveredik istenekkel és halandókkal. Egyik nevezetes szerelme Adónisz, a keleti eredetű görög hős.

Léda – Spárta királynéja, Tündareósz király felesége. Zeusz egy nap hatyúvá változva elcsábította Lédát, aki félve férje haragjától, aznap Tündareósszal is együtt hált. Hamarosan két hatyútojást szült, amelyekből négy gyermek kelt ki: kettő Zeusztól származott, kettő pedig Tündareósztól.

Nimfák – Zeusz lányai, szerelmi kalandok szereplői, akik az erdőket, a hegyeket, a tengert és a forrásokat népesítik be. A természet termékenységet személyesítik meg.

Szatírok – Dionüszosz kecskelábú, vidám kísérői, akik gyakran bujaságukkal zaklatják a nimfákat.

Kentaurok – Félig ember, félig ló alakú lények. Thesszália hegyes-erdős vidékén élnek. Szeretik a bort, és gyakran szemet vetnek az asszonyokra.

Szfinx – Oroszlán testű, női fejű szörny, aki hosszú időn át rettegésben tartotta Thébát.

(Szabó György Mediterrán mítoszok és mondák című műve alapján)

NANCY HUSTON ÉLETRAJZA

NANCY HUSTON
író

Francia-kanadai nemzetiségű, francia nyelven publikáló író. 1953. szeptember 16-án született Calgary-ban, Kanadában. Hazájában és az Egyesült Államokban tölti gyermekkorát. Húszévesen Párizsba költözik, hogy ott folytassa egyetemi tanulmányait, szakdolgozat-vezetője Roland Barthes.

Aktívan részt vesz a hetvenes évek elejének francia feminista mozgalmaiban, több lapban, magazinban megjelennek cikkei.

A nők jogaiért kiálló aktivista, aminek hatása írásaiban is markánsan jelen van.

Regényírói pályafutása 1981-ben a *Goldberg variációk* című regénnyel indul, az azóta eltelt időszakban tizenhárom regényt, számos esszét, színdarabot, gyermekkönyvet publikált.

Regényeit angolul írja, majd saját maga fordítja franciára azóta, mióta észrevette, hogy ezzel a technikával javítani tud az eredeti szövegen.

Írói munkássága mellett aktív zenész, zongorán, fuvolán és csembalón is játszik.

Férje Tzvetan Todorov bolgár származású francia író-nyelvész, két gyermeke van. Párizsban és a franciaországi Berry megyében lévő házában él és alkot.

IMPRESSZUM

SZERKESZTŐ:
Miklós Eszter

MUNKATÁRSÁK:
Gemza Melinda
Márton Imola

LAPTERV:
AD Design Solutions Kft.

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:
Árokszállási Ronald

FOTÓ:
Máthé András

FELELŐS KIADÓ:
Ráckevei Anna

Csokonai
NEMZETI SZÍNHÁZ - DEBRECEN

www.csokonaiszinhaz.hu